

КЛИМЕНКО О. В.*(Мелітопольський держ. пед. ун-т)*

МІРКУВАННЯ ЯК ВИД ДИСКУРСИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пропонована стаття присвячена дослідженню тексто-дискурсивної одиниці міркування як дискурсивного утворення у структурі художнього твору, описуються дія певних законів, які беруть безпосередню участь в організації структури та смислу міркування як виду дискурсу.

Ключові слова: міркування, дискурс, дискурсивна діяльність, дискурсивні ознаки.

Клименко Е.В. Размышление как вид дискурсивной деятельности.

Предлагаемая статья посвящена исследованию тексто-дискурсивной единицы рассуждение как дискурсивного образования в структуре художественного произведения, описывается действие определенных законов, которые принимают непосредственное участие в организации структуры и смысла рассуждения как вида дискурса.

Ключевые слова: рассуждение, дискурс, дискурсивная деятельность, дискурсивные признаки.

Klymenko O. Reflection as discourse activity. The given article is devoted to the research of the text and discourse unit of the discussion as the discursive structure of the belletristic text. The description of the action of the definite laws, participating the organization of structure and sense of discussion as the kind of discourse, is given.

Key words: discussion, discourse activity, discourse features.

Результати попередніх досліджень призвели нас до висновку про сутність міркування як дискурсивного утворення у структурі художнього твору [Клименко 2006: 129]. Міркування як одна зі складових дискурсу підкоряється певним правилам побудови. Опис цих правил є головною метою пропонованої статті. Головне завдання, що вирішується у статті, зводиться до наступного: доказ того, що міркування як внутрішній мовленнєвий акт є складовою дискурсивної діяльності мовця. Проблема внутрішньої організації дискурсу, принципів формування його структури та смислу виходить на перший план сучасних дискурсивних досліджень. Саме тому це дослідження є актуальним, оскільки у ході його ми спробуємо відповісти на питання про дію певних законів, які беруть участь в організації структури й смислу міркування як виду дискурсу. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що міркування розглядається як мовленнєво-розумовий процес, який призводить до створення певної лінгвістичної структури, що несе в собі сліди головних етапів свого утворення.

Зупинимося на доказі того, що міркування як внутрішній мовленнєвий акт є складовою дискурсивної діяльності мовця.

Д. Менгено виділяє дискурсивні закони, яким підкорюється текст як продукт мовленнєвої діяльності, і які грають важливу роль у його сприйнятті [Maingueneau 1990: 20 – 23]. Це та сума норм, яких має дотримуватися мовець в акті вербальної комунікації. Закони дискурсу є правилами, що відіграють вирішальну роль у процесі розуміння висловлювання. Закони дискурсу важливі не тільки у безпосередньому спілкуванні, вони є діючими для будь-якого типу висловлювань, як в усному, так і у письмовому спілкуванні, у комунікативному ланцюжку адресант – текст – адресат, де сприйняття тексту адресатом та його породження адресантом розділені у часі та просторі. Ми вважаємо, що саме будучи дискурсивною діяльністю суб'єкту, міркування набуває певних характеристик, що визначають його як дискурсивний акт, що є складовою новелістичного твору як дискурсу.

Як дискурс міркування завжди є орієнтованим. Дискурс є орієнтованим, тому що він розвивається лінійно, у часі. Ця лінійність дискурсу проявляється у різних умовах, причому як у монологічному, так і у діалогічному висловлюванні. Міркування є зорієнтованим, оскільки воно завжди є направленим, призначеним для когось. Таким чином, зорієнтованість міркування є його першою дискурсивною ознакою. Міркування може бути спрямованим на самого мовця (коли людина розмірковує у внутрішньому мовленні). З іншого боку, міркування з внутрішнього мовлення може оформитися у зовнішньому висловлюванні, у діалозі, і у цьому випадку воно є зорієнтованим на співрозмовника. Іноді міркування відбувається у внутрішньому мовленні, але при цьому воно є направленим на співбесідника, як у новелі Анрі де Ферсана « Sarah Rosen ».

Як приклад спроби впливу на співбесідника через міркування у внутрішньому мовленні можна навести міркування матадора із новели Паскаля Кастійон « La feuille qui tombe de l'arbre ». Це міркування є певною формою дії, впливу на співрозмовника, який повинен добре подумати, перш ніж приймати рішення. Таким чином, прагматична спрямованість міркування є його другою дискурсивною характеристикою, оскільки дискурс є формою впливу, дії на співрозмовника. Будь-яке висловлювання є перлокутивним мовленнєвим актом (питання, переконання, обіцянка і т. ін.) [Вежбицка 1985: 255]. Той, хто розмірковує, шукає вирішення проблеми, таким чином імпліцитно впливає на співрозмовника чи на самого себе, залежно від перебігу та результату міркування приймає те або інше рішення.

Наступною дискурсивною ознакою міркування є його інтерактивність. Міркування є інтерактивним, оскільки будь-яке висловлювання, навіть без наявності співрозмовника, а саме в літературному творі, є інтерактивним, воно перебуває у взаємозв'язку, експліцитному чи імпліцитному, з адресатом, воно завжди передбачає наявність співрозмовника, до якого звертається мовець. Таким співрозмовником для мовця, який розмірковує у внутрішньому мовленні, є він сам.

Наступною дискурсивною ознакою міркування є його вмотивованість. Як і дискурс, міркування є вмотивованим. Будь-який дискурс завжди має деякий контекст, поза межами якого він не може бути зрозумілим. Міркування не може існувати саме по собі, поза контекстом, оскільки саме контекст зумовлює його появу, і міркування завжди виникає лише у зв'язку з певною проблемою, яка визначається контекстом. Таким контекстом, що зумовлює появу міркування в тексті новели, може бути якась подія: зустріч, зміна життєвої ситуації, що надає привід для міркування героя (наприклад, міркування героя у новелі Анрі Труайя « *Le carnet vert* » або Сільвен Менье « *La danse infernale* »).

Дискурс породжується суб'єктом мовлення. Міркування є частиною мовленнєвої діяльності суб'єкту, і породження міркування суб'єктом мовлення є ще однією його дискурсивною ознакою. Тому у тексті новели міркування доволі часто зустрічається у формі звернення до другої особи однини чи множини, у формі монологу від першої особи, тобто є зафіксованим на письмі мовленням людини, як, наприклад у новелах Клода Більдюка «*Les joyeux compagnons*», П'єра Ерну «*Rovaniemi*» чи Крістіани Бергцоль «*Lili*» та «*En fin*».

Як і будь-яка діяльність, мовленнєва діяльність регулюється певними нормами. Кожний акт мовлення вимагає дотримання особливих норм. Так, питання передбачає, що той, хто його ставить, не знає відповіді, що ця відповідь представляє для нього певний інтерес, що він передбачає знання відповіді його співрозмовником, і т. ін. Міркування як акт мовлення також регулюється певними нормами, той, хто розмірковує, не знає, яке рішення прийняти, це рішення є для нього важливим, він передбачає, що міркування допоможе йому знайти відповідь на питання і т. ін. Регулювання міркування певними нормами мовлення є його наступною дискурсивною ознакою.

Дискурс є складовою частиною іншого дискурсу. Інтерпретація висловлювання відбувається лише через його зв'язок з багатьма іншими, які коментуються, цитуються, і т.д. Так, міркування літературного персонажу, будучи частиною тексту, входить до твору, що представляє собою частину літературного дискурсу. Таким чином, міркування можна розглядати як "дискурс в дискурсі" – дискурсивна діяльність персонажа, що виражена міркуванням, є складовою частиною дискурсивної діяльності автора (наратора), що втілюється у літературному творі.

Будь-який вид дискурсу передбачає змінення ситуації. Всі висловлювання породжуються суб'єктом мовлення з певною метою. Метою того, хто розмірковує, є прийняття певного рішення, і саме міркування допомагає йому в цьому. Присутність конкретної поставленої мети у міркуванні – це його ще одна дискурсивна ознака.

Міркування як мовленнєве утворення вводиться у текст художнього твору за допомогою певних засобів. Такі засоби введення міркування у текст ми називаємо дискурсивно-комунікативною рамкою, вони характеризують міркування як дискурс, як форму мовлення. Наявність дискурсивно-комунікативної рамки у міркуванні є його наступною дискурсивною ознакою. Дискурсивно-комунікативна рамка міркування характеризує міркування як

продукт внутрішньої діяльності мислення. До такої дискурсивно-комунікативної рамки входять лексичні та синтаксичні засоби, що передають орієнтованість, адресованість, умотивованість міркування, маркують процес дискурсивної діяльності суб'єкта. Це насамперед дієслова, що означають на письмі акт мовлення: *dire, prononcer, demander, parler, répondre, murmurer* і т. д.; дієслова та вирази, що передають розумову діяльність та відбивають процес протікання міркування саме у внутрішньому мовленні: *en esprit, à part soi, silencieusement, en pensée, en imagination, intérieurement, penser, réfléchir, croire* і т. д. Як приклад наведемо міркування з новел Жоржа-Олів'є Шаторейно «Le styx», Бориса Віана «Le danger des classiques», Едуарда Пессона «Gros temps d'ouest».

Як було відзначено, до дискурсивно-комунікативної рамки міркування входять також синтаксичні засоби, наприклад, лапки. Цей прийом зустрічається у новелах доволі часто (Ерве Базен «La hotte» або Моріс Дрюон «Patrouille de nuit»).

Таким чином, міркування як частина дискурсу має свої певні дискурсивні характеристики. Дискурсивними характеристиками міркування є його адресованість, прагматична спрямованість, інтерактивність, умотивованість, регулювання нормами мовлення, наявність у міркуванні поставленої мети. Міркування як дискурсивне утворення та як одиниця композиційної побудови новелістичного твору є складовою частиною літературного дискурсу. Міркування має свою дискурсивно-комунікативну рамку, що характеризується певними засобами, лексичними та синтаксичними, які передають як внутрішній, так і зовнішній акт мовлення персонажу. Наявність дискурсивно-комунікативної рамки у міркуванні також характеризує його як дискурсивне утворення. Всі вищезазначені дискурсивні характеристики міркування визначають його як певний мовленнєвий акт, що породжується у внутрішньому мовленні, протікає у свідомості людини та отримує втілення у художньому творі.

Література

Вежбицка А. Речевые акты / *А. Вежбицка* // Новое в зарубежной лингвистике: Выпуск 16. Лингвистическая прагматика. – М.: Прогресс, 1985. – С. 251 – 275. *Клименко О. В.* Дискурсивный акт "міркування" в композиції новели / *Е.В.Клименко* // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2006. – Вип. 24. – С. 119 – 129. *Maingueneau D.* Eléments de linguistique pour le texte littéraire / *D.Maingueneau*. – Paris : Bordas, 1990. – 174 p.